

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 7 - Number: 24 p. 27-42, Summer 2023

Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime İlişkin Görüş, Deneyim ve Uygulamaları* **

Teachers' Views, Experiences and Practices on Multicultural Education

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1266444>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
16.03.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
15.06.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2023

Asya Studies

Doç. Dr. İřhak Kozikoğlu
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
ishakkozikoglu@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3772-4179

Gizem Dilek Cavak
Öğretmen / İhsane Tuna Dıravacıoğlu
İlkokulu, MEB
dgizem018@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6369-5856

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır.

** Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulunun 12.01.2021 tarih ve 3638 belge numarası onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Öz

Çokkültürlü eğitim, öğrenme ortamlarında dil, din, etnisite, kültür, inanç, cinsiyet, engellilik durumu gibi bireysel farklılıkların dikkate alınarak ve yaşatılarak eğitim süreçlerinin düzenlenmesini gerekli kılan bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılması amaçlanmaktadır. Araştırma Kayseri, Burdur, Hakkâri ve Van illerinde görev yapan 28 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ve veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algıları farklı kültür, din, dil ve ırk kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tüm öğretmenler çokkültürlü eğitimi öğrenciler açısından faydalı bulduklarını ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıf ortamında farklı kültürlerin varlığını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu çokkültürlü eğitimi gerekli görmektedir. Öğretmenlerin çoğu öğrenciyi tanımak için en önemli yolu aileler ile iletişim kurmak olarak görmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı mevcut eğitim sisteminin kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmadığını düşünmektedirler. Mevcut sistemin yetersiz ve eksik yanlarının giderilebilmesi için önerilerde bulunan öğretmenler en çok eğitimin tektipçi bakış açısından uzaklaşması, tüm öğrencileri ve ihtiyaçlarını kapsayacak yönde geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğretmenler eğitim programlarının, ders kitaplarının kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı, hâkim kültürün ağırlıkta olduğu farklılıkların ihmal edildiği bir eğitim sisteminin yeterli olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlü Eğitim, Çokkültürlülük, Öğretmenler

Abstract

Multicultural education comes to the forefront as an approach that requires the organization of educational processes by taking into account and keeping individual differences such as language, religion, ethnicity, culture, belief, gender, disability status alive in learning environments. In this study, it is aimed to investigate the opinions, experiences and practices of teachers towards multicultural education. The research was carried out with 28 teachers working in the provinces of Kayseri, Burdur, Hakkâri and Van. Maximum variation sampling method was used to determine the study group and semi-structured interview form was developed by the researchers to collect data. Descriptive analysis and content analysis techniques were used in the analysis of the data. According to the results of the research, teachers' perceptions of multicultural education focus on the concepts of different culture, religion, language and race. All teachers stated that they found multicultural education beneficial for students and most of the teachers preferred the presence of different cultures in the classroom environment. Most of the teachers participating in the study consider multicultural education necessary. Most of the teachers see the most important way to get to know the student is to communicate with the families. Almost all of the teachers participating in the study think that the current education system is not sufficient to meet the needs of students with cultural differences. The teachers who made suggestions to overcome the inadequacies and deficiencies of the current system mostly mentioned that education should move away from the uniform perspective and should be developed in a way that covers all students and their needs. Teachers stated that education programs and textbooks are insufficient to meet the needs of students with cultural differences, and an education system in which the dominant culture is dominant and the differences are neglected will not be sufficient.

Keywords: Multicultural Education, Multiculturalism, Teachers

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kozikoğlu, İ. & Dilek Cavak, G. (2023). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime İlişkin Görüş, Deneyim ve Uygulamaları. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(24), 27-42.

GİRİŞ

Kültür, insan davranışlarını, değer ve inançlarını şekillendiren bir olgudur (Gay, 1994). Kültür, bireylerin hayata bakış açılarını, fikirlerini, kendi hayatları dışındaki yaşantıları anlayabilmelerini etkiler ve bireylerin davranışlarını yönlendirir (Akyol ve Kızıltan, 2019). İnsan, yaşadığı toplumu etkileyen ve aynı zamanda bulunduğu toplumdaki etkilenen bir varlıktır. Ait olduğu topluma dair birçok unsuru etkilerken kendi gelişimini de bu çerçevede şekillendirir. İnsanın değişimiyle birlikte toplumlar da değişir ve gelişir. Günümüz dünyası sürekli gelişim, değişim ve etkileşim içindedir. Bu etkileşimin en temel unsuru kültürdür. Bu nedenle bir toplumda birçok farklı kültürel yapı da iç içe geçmek durumunda kalmıştır. Bu da çokkültürlülük kavramını beraberinde getirmiştir.

Aslan'a (2017) göre çokkültürlülük kavramının ortaya çıkışında savaşlar, gelişen bilim, sanat ve teknolojinin payı büyüktür. Günümüzde artık gelişen bilim, sanat ve teknoloji sayesinde farklı milletler ve farklı kültürler etkileşim içindedir. Savaşların neden olduğu göçler ise farklı kültürel yapıdaki birçok bireyin bir arada yaşamasını zorunlu kılmıştır. Bütün bunlar çokkültürlülük kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Başbay ve Bektaş'a (2009) göre çokkültürlülük kavramı birçok boyut içerir. Onlara göre birçok farklı anlamı içinde bulunduran çokkültürlülüğün teoride, ideolojik uygulama ile politikalarda ve genel olarak toplumsal yapıda farklı anlamları vardır. Kültürel farklılıklara sahip olan her topluluğun kültürlerini geliştirmelerinin teşvik edilmesi, gereken hak ve özgürlüklerinin verilmesi ve kendi kültürlerini kamusal alanda ifade edebilmelerinin sağlanması çokkültürlülük kavramı içinde yer almaktadır. Aydın'a (2013) göre çokkültürlülüğün temelinde; herkesin fikirlerini açıklıkla beyan etmesi ve ötekileştirmenin önüne geçilmesi düşüncesi yer alır. Bu durumda, çokkültürlülük kavramının farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesi ve yaşatılması fikrinin ötesinde farklı boyut ve derinliğinin olduğu görülmektedir.

Farklı birçok unsuru bünyesinde barındıran toplumlarda, farklılıkların uyum içinde yaşayabilmelerinin ve her kesimin anlaşılabilmesinin, tanınmasının en önemli yolu da eğitimidir. Aydın'a (2013) göre çokkültürlülük ve eğitim kavramlarını birbirinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Bu iki kavram birbiri ile yakından ilişkilidir. Bünyesinde birçok ortak konuyu barındıran bu güncel iki kavramı birlikte düşünmek çokkültürlü eğitim için bir başlangıç noktasıdır. Çokkültürlü eğitim kavramının ortaya çıkmasında genişleyen ülke sınırları ile toplumlar arası etkileşimlerin artması toplumda yer alan birçok farklı kültürün eğitim sürecine dâhil olmasını gerekli kılmıştır. Bu da çokkültürlü eğitim kavramını bir gereklilik olarak beraberinde getirmiştir (Aslan ve Kozikoğlu, 2017). Bilimin ilerleyişi ve ülkelerin büyüyen nüfusları ile birlikte sanayileşme artmış, değişen ülke sınırları, savaşlar gibi nedenlerle göçler yaşanmaya başlamış ve birbirleri ile birçok yönden etkileşim halinde olan ülkelerin arasında farklı nedenlerle birliktelikler kurulmuştur. Bütün bunlar çokkültürlülüğün eğitimdeki önemini de arttırmıştır (Cırık, 2008). Eğitimin en önemli amaçları arasında ortak bir kültür bilinci oluşturmak yer alır. Bu ortak bilincin oluşumu ise farklılıkları bir problem olarak görmeyen, farklılıkların yaşamın doğalında var olduğunu bilen bir anlayış ile mümkündür. Bu açıdan bakan bir toplumda farklılıklar çeşitlilik getirir ve toplumu zenginleştirir, aksi bir durum da toplumda çatışmalara yol açar. Dolayısıyla ayırıştırıcı yaklaşımların engellenmesi, bireylerin karşılıklı hoşgörü ve saygı davranışlarında bulunması eğitim ile mümkün olacaktır (Yılmaz ve Altun Yılmaz, 2012).

Gay'a (2014) göre kültürel değerlere duyarlı eğitim, kültürel olarak farklı öğrencilerin kültürlerine dair bilgilerini, ön öğrenmelerini, bilgiyi hangi yollardan edindiklerini ve davranış biçimlerini dikkate alarak eğitim öğretim sürecini öğrencilerle bağdaşık ve onlar için olabildiğince etkili hale getirme gayretidir. Aydın ve Kaya (2014) çokkültürlü eğitimi, eşit eğitim olanakları sunabilmek için her türlü ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi reddeden, farklılıklara saygılı, demokratik bir eğitim olarak tanımlamaktadırlar. Alanyazındaki birçok çokkültürlü eğitim tanımının ortak noktasını belirlemek ve içselleştirmek, eğitimcilerin ortak uygulamaları açısından önemlidir. Eğitimciler öğrencilerinin kültürel farklılıklarını geliştirmeli; kendilerini güvende hissedebilecekleri bir sınıf ortamı içerisinde gelişimlerini desteklemeli; herkesi olduğu gibi kabul eden ve hoşgörü ile yaklaşan öğrenciler yetiştirmeli ve öğrencileri kendilerinden farklı insanlarla bir arada olmaya, çalışmaya istekli hale getirmelidir. Bütün bu yaklaşımları sınıfına taşıyan bir öğretmen çok daha etkili bir eğitim verecektir. Çokkültürlü eğitime göre kültürel farklılıklar öğretimin temelidir. Çokkültürlü eğitim ile öğrenci, kendini tanıma ve çevresindeki farklılıkları da bilerek kabul etme yaklaşımını kazanır (Aydın, 2013).

Çokkültürlü eğitimde tek tip birey yetiştirmeye ve bir tek kültüre dayanmaya karşı olma fikri vardır. Çokkültürlü eğitim bireylerin gelişimi için fırsat ve imkân eşitliği sağlayan, tüm bireylerin kültürel farklılıklarına saygılı bütünsel bir eğitim politikasıdır (Kılıç ve Polat, 2013). Çokkültürlü eğitim süreci;

içerisinde sorgulayıcı bir bakış açısı geliştirmeyi, okulda öğrenilenlerin hayatta karşılığını bulabilmesini ve bu yolla akademik başarının artırılmasını amaçlar. Ayrıca birbirinden farklı kültürlerin bir arada bulunmasını sağlamak için, içinde çok sayıda teknolojik gelişmeyi de barındırır. Böylece günümüz dünyasına daha hızlı ve daha kolay uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmeyi de hedefler (Taştekin, Bozkurt Yükçü, İzoğlu, Güngör, Işık Uslu ve Demircioğlu, 2016).

Eğitimde verimin ve başarının en önemli unsuru öğretmendir. Ülkemiz gibi çokkültürlü eğitimin yeni yeni tartışılmaya başlandığı toplumlarda öğretmenler daha da kritik öneme sahiptirler. Çünkü toplumun küçük bir yansıması olan okul ve sınıf ortamlarının demokratik hale getirilmesinde en büyük pay öğretmenindir. Kültüre duyarlı bir öğretmenin, bu anlayışı sınıfına taşıması eğitimin de verimini arttıracaktır (Ünlü ve Örtün, 2013). Öğretmenlerin öğrencilere dair inançları, fikirleri öğrenci başarılarını etkiler. Bu nedenle öğretmen çokkültürlü eğitime dair yeterli donanıma sahip ve olumlu bir tutum içerisinde ise başarı hedefleri de bütün öğrencileri kapsar (Aydın ve Kaya, 2014). Çokkültürlü eğitimde öğretmenlerin öncelikle önem vermeleri gereken olgu öğrencilerin farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmalarını sağlamak olmalıdır. Bu nedenle çokkültürlü bir eğitim ortamı da farklılıklar içermelidir. Bu doğrultuda öğretmenlerden beklenen, bireylerin kendi kültürü dışında kalan kültürleri de değerli görmesini ve saygı duymasını, bu farklılıkları birer zenginlik olarak görmesini sağlayacak ortamlar tasarlamalarıdır (Cırık, 2008). Farklı kültürlerle duyarlı bir öğretme-öğrenme ortamı için eğitimcilerin, bütün öğrencilerin farklılıklarına saygılı olması ve değer verici bir tutum sergilemesi, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini ve kendilerinden örnekler vermelerini teşvik etmesi, öğrencilerin birbirleri ile etkileşim içinde olmasını sağlaması ve süreci çeşitlendirecek farklı öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaları gerekmektedir (Başbay ve Bektaş, 2009).

Öğretmenlerin etkili stratejiler geliştirebilmeleri için buldukları çevrenin kültürünü ve öğrencilerinin kültürel geçmişini anlaması gerekir. Bunu yapabilen ve bu bilinçte olan bir öğretmen çokkültürlü bir okulda, öğrencileri ile daha etkili ve daha verimli şekilde çalışabilir (Sharma, 2005). Öğretmenin kültürel farklılıkları bilmemesi durumunda kullanılan yöntem ve teknikler de yanlış ya da eksik kalacaktır. Fark edilmeyen ve önemsendiğini görmeyen bir öğrenci için okul kabul edilmediği ve değer görmediği bir yer olacaktır. Bu da öğrencinin kendini değersiz hissetmesine ve başarısız olmasına neden olur. Bu nedenle öğrenciyi doğru tanıyan ve farklılıklara değer veren bir öğretmenin doğru yaklaşımları ile okul çokkültürlü öğrenciler için de kabul ve değer gördüğü, aidiyet hissettiği bir yer olacaktır (Gay, 1994). Bu bağlamda öğretmenlerin çokkültürlü eğitime dair görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılması oldukça önemlidir. Bu çıkış noktasından hareketle çalışmada, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, aşağıdaki araştırma problemlerine yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ortamları oluşturulmasına yönelik deneyim ve uygulamaları nelerdir?
3. Öğretmenlerin ülkemizde çokkültürlü eğitimin gerçekleştirilmesine ilişkin önerileri nelerdir?

Eğitim ve öğretim sürecine büyük ölçüde şekil veren öğretmenlerin görüşlerini, deneyimlerini ve süreç içindeki uygulamalarını bilmek ileride alınacak eğitimsel önlemlerin de temelini oluşturacaktır. Bu nedenle bu çalışmada çeşitli branşlardan birçok öğretmenin çokkültürlü eğitime dair görüş, deneyim ve uygulamalarının araştırılmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, birçok araştırmanın (Aslan ve Kozikoğlu, 2017; Bulut ve Başbay, 2014; Demircioğlu ve Özdemir, 2014; Özdemir ve Dil, 2013; Ünlü ve Örtün, 2013; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009) öğretmen veya öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime ilişkin algı, tutum veya yeterliklerini belirlemeye yönelik nicel çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışma, hem öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerini nitel verilerle toplaması hem de öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ortamlarının oluşturulmasına ilişkin deneyim ve uygulamalarını belirlemesi açısından alanyazındaki benzer çalışmalardan farklılaşmaktadır ve bu yönüyle ilgili alanyazın açısından önemli görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmacının bir ya da birden fazla durumu derinlemesine inceleyerek ortaya koyduğu bir nitel araştırma yöntemidir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Ortaya konulmaya çalışılan durum kapsamlı bir araştırma ile incelendikten sonra üzerine çalışılan durumu nasıl etkilediğine ve o durumdan nasıl

etkilendiğine bakılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışma da çokkültürlü eğitime yönelik öğretmen algıları, çokkültürlü eğitimin yarar ve sınırlılıkları, öğretmenlerin uygulamada gerekliliğine ilişkin görüşleri, süreçte eğitimi ve öğretmenin uygulamalarını nasıl etkileyeceği, öğrencileri tanımak ve süreci onlara çeşitlendirmek için ne gibi yollara başvurdukları ve var olan eğitim sistemini çokkültürlü eğitim açısından ne kadar yeterli gördükleri ve buna yönelik önerileri şeklinde derinlemesine inceleneceği için durum çalışması olarak desenlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kayseri, Burdur, Hakkâri ve Van illerinde görev yapan 28 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklemede araştırmacı ilgilenilen evrenin özelliklerini belirleyip bu özellikleri karşılayan bireylere ulaşır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminde ise geniş bir aralığı içeren farklı durumlar belirlenip seçilir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminde kendi içinde benzeşik farklı durumlar araştırmanın problemine uygun olacak şekilde seçilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Bu araştırmada görüşme yapılacak öğretmenlerin; cinsiyeti, görev yaptıkları okul kademesi, mesleki deneyimleri, ailede konuşulan dil ve çokkültürlü eğitime yönelik seminer çalışması alma durumları belirlenerek çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin 15'i kadın, 12'si erkektir. Okul öncesi kademesinden 6, ilkokuldan 8, ortaokuldan 6 ve lise kademesinden 8 öğretmen ile görüşülmüştür. Öğretmenlerin 14'ü 1-5 yıl arası, 10'u 6-10 yıl arası ve 4'ü 11 yıl ve üzeri kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin 18'i evde konuşulan dili Türkçe, 10'u diğeri şeklinde belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerin 6'sı çokkültürlü eğitim ile ilgili seminer çalışması aldığını, 22'si ise daha önce bu konuda bir çalışma olmadığını belirtmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime dair görüşlerini, uygulama ve deneyimlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Oluşturulan görüşme formunda sekiz soru bulunmaktadır. Görüşme formu hazırlanırken; öğretmenlerin çokkültürlü eğitim denince akıllarına neler geldikleri, sınıf ortamında kültürel farklılıklara dair tercihleri, kültürel farklılıklara duyarlı bir eğitimin getireceği yarar ve sınırlılıklar, süreçte farklılaşan içerik ve uygulamaların gerekliliği, kültürel açıdan farklı öğrencilerin varlığının öğretmenlerin uygulamalarını nasıl etkileyeceği, Türk Eğitim Sistemi'nin kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığı ve ülkemizde çokkültürlü eğitimin uygulanmasına dair önerilerine ilişkin açık uçlu, kolay anlaşılabilen sorulara yer verilmiştir. Görüşme formundaki soruların amacına uygun olup olmadığını ve anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla eğitim bilimleri alanında üç uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönüt ve öneriler ışığında gerekli düzenlemeler yapılmış, bazı sorulardaki ifade ve anlaşılabilirlik sorunları giderilmiş ve forma son hali verilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, 2020-2021 eğitim öğretim yılının birinci döneminde 28 öğretmenle görüşme yapılarak elde edilmiştir. Öğretmenlerin 18'i Van, ikisi Kayseri, biri Burdur ve yedisi ise Hakkâri ilinde görev yapmaktadır. 11 öğretmen ile yüz yüze görüşme yapılmış ve görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Pandemi nedeniyle yüz yüze görüşme yapmak istemediğini belirten dört öğretmen ile telefon görüşmesi yapılmış ve onların da ses kayıtları alınmıştır. 13 öğretmen ise görüşme formunu yazılı bir şekilde cevaplamak istediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu öğretmenlerden de görüşme formundaki sorulara ilişkin görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada, öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde hem betimsel analiz hem içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenen temalara göre işlenir. Bu analizde elde edilen veriler bir sistem içinde açıkça ortaya konur. Yapılan betimlemeler açıklanır, yorumlanır ve bireylerin görüşlerini açıkça ortaya koyabilmek için doğrudan alıntılara da yer verilir. İçerik analizinde ise temalar önceden belli değildir. Önce kodlar çıkarılır sonra temalara ulaşılır. Daha sonra veriler belirlenen kod ve temalara göre düzenlenerek tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada da yukarıdaki adımlar izlenmiş; ilk olarak elde edilen veriler kodlanarak sınıflandırılmıştır. Kodlar oluşturulurken öğretmenlerin ifadelerinin taşıdığı ortak anlam dikkate

alınmıştır. Belirlenen kodların ortak özellikleri dikkate alınarak temalar belirlenmiş ve kodlar uygun temalar altına işlenmiştir. Daha sonra kod ve temalara göre düzenlenen veriler betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin sunulmasında frekanslardan yararlanılmıştır. Ayrıca, bulguları desteklemek ve öğretmenlerin görüşlerini açık bir şekilde yansıtmak için veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Doğrudan alıntılar seçiminde frekans yoğunluğu ve öğretmenlerin görüşlerini en iyi yansıtacak olması göz önünde bulundurulmuştur. Doğrudan alıntılarının sunumu için öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3... şeklinde kod numaraları verilmiştir.

Araştırmada verilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için bazı işlemler yapılmıştır. Dış güvenilirliği sağlamak için araştırma süreçlerine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. İç güvenilirliği artırmak için verilerin bir kısmı, biri araştırmacı olmak üzere iki farklı kodlayıcı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formül (Güvenilirlik = fikir birliği / [fikir birliği + görüş ayrılığı]) kullanılarak yapılan hesaplamalar sonucunda, kodlayıcılar arasındaki uyuma yüzdesi %95 olarak bulunmuştur. Buna göre kodlamanın yeterince güvenilir olduğu söylenebilir (Miles & Huberman, 1994). Araştırmada, iç geçerliği artırmak amacıyla verilerin tutarlılığı gözden geçirilmiş, dış geçerliği artırmak için ise araştırmanın yöntemine ilişkin süreçler detaylı olarak açıklanmıştır.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırmanın etik kurul izni; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu 12/01/2021-3638 evrak tarih ve sayı numarası ile alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular; “çokkültürlü eğitime ilişkin algı”, “çokkültürlü eğitimin yarar ve sınırlılıkları”, “çokkültürlü eğitimin gerekliliğine ilişkin görüşler”, “çokkültürlülüğün eğitime yansımaları”, “çokkültürlü eğitim uygulamaları” ve “Türk eğitim sisteminde çokkültürlü eğitim ve öneriler” olmak üzere 6 tema altında incelenmiştir.

Çokkültürlü Eğitime İlişkin Algı

Bu temaya ilişkin öğretmenlere “*Çokkültürlü eğitim denince aklınıza neler geliyor?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu; farklı kültür (n=18), farklı din (n=15), farklı dil (n=12) ve farklı ırk (n=10) kavramlarını vurgulamışlardır. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Din, dil, ırk ayrımı olmadan bütün insanların insani değerler bağlamında bir araya gelebilmesi ve insanlığa katkıda bulunmak için çalışma yapması. Çokkültürlülüğün eğitime yansımaları için de farklı kültürlerin bir arada olması diyebilirim.” (Ö27)

“Farklı kültürden öğrencilerin bir arada bulunduğu eğitim ortamlarında onların farklılıklarını yok saymadan birlikteliği sağlayacak şekilde eğitimin planlandığı bir sistemi düşünüyor.” (Ö19)

“Toplumdaki çoğulculuğu (din, ırk, dil, etnik yapı vs.) esas alarak eğitim politikalarını buna uygun yapan, kendine göre kuralları ve sistematığı olan eğitim.” (Ö8)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algıları, genellikle farklı kültürlerden gelen, farklı inanç ve farklı etnik kökene sahip, farklı dilleri konuşan öğrencilerin aynı sınıfta hoşgörü ve karşılıklı kabul anlayışı içinde eğitim almaları doğrultusundadır. Ayrıca bazı öğretmenler de çokkültürlü eğitimi; farklı cinsiyet (n=3), farklı yaşayış biçimleri (n=2), çeşitlilik/zenginlik (n=3), kültür karmaşası (n=2), farklı görüş (n=2), farklı çevre (n=1), farklı yöre (n=1), karma eğitim (n=1), aynı derse giren farklı öğretmenlerin konuyu farklı açılardan ele alması (n=1), farklı yaş (n=1), farklı mezhep (n=1) ve farklı fiziksel özellikte öğrenciler (n=1) şeklinde algıladıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Farklı din, dil, mezhep, düşünce, cinsiyet farklılığı olur. Eğitimin içine tüm faktörlerin alınacağı bir ortam oluşturulduğunu anlıyorum.” (Ö15)

“Yani biraz kültür karmaşası, farklı kültürlerin bir arada olup bunların belli başlı harmanlanıp bir arada eğitim görmesi geliyor aklıma.” (Ö9)

“Farklı sosyal kültürlerden farklı çevrelerden, farklı yaşayış biçimlerinden öğrencilerin bir arada bulunduğu eğitim ortamı aklıma geliyor.” (Ö1)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de vurgulandığı üzere öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algılarını yaşayış biçimi, mezhep, çevre, cinsiyet, yaş vb. birçok farklı kavram oluşturmaktadır. Öğretmenlerin; öğrencilerin birçok farklılığa sahip olabileceği, her türlü farklılığın eğitim ortamında

bulunabileceği ve buna uygun eğitim anlayışının çokkültürlü eğitim olduğu yönünde ortak algıları olduğu söylenebilir.

Çokkültürlü Eğitimin Yarar ve Sınırlılıkları

Bu temaya ilişkin öğretmenlere, “Sınıfınızdaki öğrencilerin kültürel olarak (cinsiyet, kültür, etnik kimlik vb.) birbirine benzer olmasını mı yoksa farklılıklar barındırmasını mı tercih edersiniz? Neden?” ve “Öğrencilerin kendi kültürü ile birlikte farklı kültürleri de tanımalarının ona sağlayacağı düşünüldüğünüz yarar veya sınırlılıkların neler olduğunu düşünüyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Öğretmenlerin tamamı (n=28) çokkültürlü eğitimin yararlı olacağına vurgu yapmışlardır. Öte yandan bazı öğretmenler (n=10) yararlarının yanı sıra sınırlılıklarının olabileceğine dikkat çekmişlerdir. Bu tema çokkültürlü eğitimin yararları ve çokkültürlü eğitimin sınırlılıkları olmak üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Çokkültürlü Eğitimin Yararları

Katılımcı öğretmenlerin bu konudaki görüşleri incelendiğinde çokkültürlü eğitimin öğrencilere empati kazandırma (n=11), farklılıklara saygıyı öğretme (n=11), farklı bakış açıları kazandırma (n=11), hoşgörü sahibi olmalarına katkıda bulunma (n=11) ve karşılıklı etkileşim sayesinde farklı yaşantıları öğrenme fırsatı sunma (n=10) gibi yararları olduğu vurgulanmıştır. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

“Farklı kültürleri tanıması, farklılıklara saygı duymalarına yardımcı olacaktır.” (Ö3)

“Birbirlerine saygı duymayı, hoşgörü içinde yaşamayı öğrenerek farklı bakış açıları kazanırlar. Farklı kültürlerin sanat, müzik, gelenek ve din gibi unsurlarını tanırlar. Empati, eşitlik kavramları gelişir. Hem farklılıkların doğal olduğunu öğrenirler hem de karşıdaki kişiye karşı hoşgörü duymaları, empati duymaları gelişir. Aslında herkesin eşit haklara sahip olduğunu görmelerini sağlar.” (Ö25)

“Mesela bir sınıfta Suriyeli öğrenci olduğu zaman çocuklar bu durum karşısında empati yeteneği geliştireceklerdir. Ya da kendilerinin dışında farklı bir kültürün de olduğunu bilecekler. Sadece kendilerinin değil başka kültürlerin de olduğunu bilecekler. Farklılık şart, farklılık zenginliğimizdir.” (Ö11)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de vurgulandığı üzere çokkültürlü eğitimin; öğrencilerin kültürel değerlere daha duyarlı, farklı olana karşı daha saygılı ve hoşgörülü olmayı sağlayacağı görülmektedir. Kendi kültürü ile birlikte farklı kültürleri de tanıma olanağı edinen öğrencilerin birbirlerinden karşılıklı etkileşim fırsatı edinerek öğrenecekleri birçok şey olacak, kendilerini farklı olanın yerine koyarak onu anlamayı sağlayacak, öğrencilerin ufku genişleyecek, farklı bakış açıları kazanacaklardır. Ayrıca görüşme yapılan bazı öğretmenler çokkültürlü eğitimin; önyargıları kırma (n=5), tek tip insan ve tek tip eğitimden uzaklaştırma (n=4), aidiyet duygusunu geliştirme (n=4), farklı tecrübe edinme (n=3), eleştirel bakış açısı kazanma (n=3), evrensel, insani değerlerin bireye kazandırılmasını sağlama (n=3), farklı ürünlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlama (n=2), muhakeme kabiliyetini geliştirme (n=2), bilinç ve algılama düzeyini yükseltme (n=2), farklı olana karşı duyulan korkuyu yenme (n=2), farklılıklara adaptasyonu kolaylaştırma (n=2), toplumsal şiddeti azaltma (n=2), farklı fikirler edinme (n=2), farklı yaşayış biçimleri edinme (n=2), adalet ve eşitlik anlayışını kazanma (n=2), karşılıklı anlayış kazanma (n=2), yaratıcı problem çözme becerisi edinme (n=2), düşünce ve ifade özgürlüğü (n=1), ahlaki ve bilişsel gelişime katkı sağlama (n=1), öğrencilerin kapsayıcı ve bütünleştirici kimlik inşa etmeleri (n=1), olumlu benlik algısı oluşturma (n=1), kültürel ve etnik okuryazarlık edinme (n=1), aydınlanma ve toplumsal gelişime katkı sağlama (n=1) ve farklı bireylerin de gelişimine destek olmayı sağlama (n=1) gibi birçok yararları olduğunu da vurgulamışlardır. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden çarpıcı olanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sınırlılıktan öte öğrencinin var olan yanlışlarını, yanlış algılarını fark etmesini sağlar. Öğrencinin farklı kültürlerle karşılaşması öğrencinin muhakeme kabiliyetini geliştirir. Öğrencinin içinde yaşadığı toplumu tanımalarını sağlayacaktır. Çünkü farklı kültürler ile karşılaştığında içinde yaşadığı eğitimin, toplumun eksik ya da iyi yönlerini, kendisini nelerin geliştirdiğini, nelerin engellediğini hangi duygu, inanç ya da düşüncelerden sıyrılmaması gerektiğini görecektir. Farklılık yeniliktir. Yani öğrenci kendini yenileyecektir.” (Ö12)

“Kendi kültürünü bilen çocuğun yaşadığı toplumla arasındaki bağı güçlü olan çocuktur. Toplumuna ve yaşadığı kültüre aidiyetlik duygusunu geliştirecektir. Farklı kültürlerle tanışan çocuk ise kendi kültürüne veya farklı kültürlere yönelik eleştirel bakış açısı ve empati kurma becerisi geliştirmesini sağlayacaktır. Ön yargısız bir biçimde farklılıklara karşı esnek tavırlar sergileyecektir.” (Ö20)

Çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamının çokkültürlü eğitimin yararlarına dair görüş belirtmesinden de anlaşılacağı üzere öğretmenler çokkültürlü eğitimi farklı açılardan faydalı bulmaktadır. Öğrencilerin olumlu benlik algısı geliştirmelerinden, toplumdaki şiddeti azaltmaya; farklı meslek gruplarının önünü açacağından, bilişsel ve ahlaki gelişimlerine destek olacağına kadar birçok farklı alanda faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Çokkültürlü Eğitimin Sınırlılıkları

Çalışmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı (n=10) çokkültürlü eğitimin sınırlılıklarına dair görüş belirtmiştir. Bu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde çokkültürlü eğitimin; gruplaşma ve kutuplaşmalara yol açabilme (n=3), öğrencilerin birbirini anlamada güçlük çekmesi (n=2), olası sınıf içi çatışmalar (n=2), asimilasyona neden olabilme (n=2), aidiyet duygusunu kazanmada gecikme (n=1), fikir ayrılıkları yaşanması (n=1), farklılıkları kabullenmede zorlanma (n=1), bazı öğrencilerde militarist düşüncelere neden olabilme (n=1) ve bazı çocukların dışlanması (n=1) gibi sınırlılıkları da olabileceği vurgulanmıştır. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Bireysel farklılıklara saygıyı, hoşgörüyü öğretir. Bunun yanında sınırlılıkları da olabilir. Bu ortam gerçekleşinceye dek birbirini anlama farklı kültürlerin getirdiği fikir farklılıkları olabilir.”

(Ö2)

“Farklılıkları tanıması ve görmesi önyargılı davranmasının önüne geçer. Sınırlılık olarak ise farklılıkları kabullenme ve benimsemeye zorlanır.” **(Ö4)**

“Sınırlılık olarak belki şöyle bir şey olabilir: Belki kutuplaşmalar olabilir, belki gruplaşmalar olabilir çünkü çocuklar kendi dışında olanları dışlayabilirler. Sınıf içerisinde bölünmeler olabilir. Geldiği kültüre göre – yani şimdi biz Doğu’da yaşadığımız için- durumları biliyoruz. Dışlanma çok olabilir böyle durumlarda belki sınırlılık olarak bu olabilir. Bu tamamen sınıf içi huzurun bozulmasına sebep olabilir.” **(Ö14)**

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere farklılıkların sınıf içinde bazı olumsuz durumlara da yol açabileceği, buna yönelik verilen bir eğitimin düşünülünen aksine kutuplaşmayı arttırabileceği, fikir ayrılıklarına ve çatışmalara da yol açabileceği belirtilmiştir. Fakat genel olarak öğretmenlerin, çokkültürlü eğitimin yararlarının sınırlılıklarından daha fazla olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Çokkültürlü Eğitimin Gerekliliğine İlişkin Görüşler

Bu temaya ilişkin öğretmenlere *“Eğitimde farklı kültürlerden öğrenciler için farklı uygulama ve farklılaşan eğitim içeriğinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?”* sorusu yöneltilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin neredeyse tamamı (n=24) gerekli olduğunu düşünmüştür. İki öğretmen farklı uygulamaların gerekli olduğunu (n=2), bir tanesi farklı içeriğin olmaması gerektiğini (n=1) ve bir tanesi de hiçbirinin gerekli olmadığını (n=1) belirtmiştir. Gerekliliği yönünde görüş belirten öğretmenlerin gerekçeleri sırasıyla; bütün öğrencilere hitap edebilmek için (n=4), bireylerin seviyeleri farklı olabileceğinden (n=3), hiçbir öğrencinin dışlanmış hissetmemesi için (n=3), kültürel asimilasyon yaşanmaması için (n=3), ön yargıları kırabilmek için (n=2), öğrencilerin istek ve motivasyonlarını arttırmak için (n=2), tek tip birey ve beraberinde tek tip toplum oluşmaması için (n=2), farklı öğrenme biçimleri olduğundan (n=1), yaşam becerileri farklı olabileceğinden (n=1), farklı geçmişe sahip öğrencileri ortak bir çerçevede bir araya getirebilmek için (n=1), öğrencilerin duyuş, düşünüş ve deneyimleri farklı olabileceğinden (n=1), yapıcı eleştiri yeteneği kazandıracığı için (n=1), bireylerin özgüven gelişimini destekleyeceği için (n=1), karşılıklı saygı ve hoşgörüyü arttıracığı için (n=1), ayrımcılık ile mücadele edebilen bireyler yetiştirmek için (n=1), öğrenciye yol gösterici olabilmek için (n=1), öğrenme güçlüklerinin önüne geçebilmek için (n=1) ve öğrencinin içinde bulunduğu kültüre adaptasyonunu sağlamak için (n=1) şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

“Evet farklı geçmişe sahip olan öğrencileri ortak bir çerçevede bir araya getirmek için eğitim içeriğinde ve eğitim uygulamalarında değişiklikler yapılabilir.” **(Ö6)**

“Gerekli elbette. O toplumda o eğitim sistemi içerisinde böyle bir gereklilik hissedilirse veya içerikler eğitilirse duyuş düşünüş ve deneyimlerde farklı iki grup etkileşim içine girebilir ve bunlar için de farklı uygulama ve uygulama içeriklerine ihtiyaç duyulur diye düşünüyorum.” **(Ö7)**

“Farklılaşan eğitim bireylere önyargıları kırıp yapıcı eleştiri yeteneğini kazandıracak, Bireyleri kendine ve geldiği kültürel yapıya güvenen bir hale getirecek böylece özgüven gelişimini destekleyecek, toplumdaki iletişimi geliştirecek, bireylerin farklı kültürlerden gelmelerinden kaynaklı farklı düşüncelerini rahatlıkla açıklamalarına fırsat tanyacak, Saygı ve hoşgörüyü

arttıracak ve hepsinden de önemlisi ayrımcılığın olacağı ortamlarda bunun olumsuzluğunu gösterip bununla mücadele edecek bireyler kazandıracığı için gerekli ve önemlidir.” (Ö8)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun çokkültürlü eğitimi gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Öğretmelerin bireyin ve toplumun olumlu gelişimi için kültürel farklılıklara duyarlı bir eğitimden yana olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sadece farklı uygulamalar olmalı diyen öğretmenlerin görüşleri; farklılıkları göz önünde bulundurabilmek için (n=1) ve örnekler çeşitlendirilmelidir (n=1) şeklindedir. Farklı içerikler olmamalı diyen ve hiçbir açıdan gerekli görmeyen öğretmenlerin ortak görüşü ise ayrıştırıcı olabileceği (n=1) şeklindedir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Farklılaşan eğitim içerikleri derken; öğretim programlarında ayrıca buna değinilmesinin çok gerekli olduğunu düşünmüyorum. Daha doğrusu teoride gerekli olduğunu düşünmüyorum ama pratikte, sınıf içindeki uygulamalarda verilen örneklerin kapsamın genişletilmesinin daha uygun olduğunu düşünüyorum. Programda kesin bir sınırlama olmasına karşıyım. Mülteciler için böyle, şu sosyal çevre için böyle, şu düşünce biçimi için böyle gibi kısıtlamaların teoride olmasının daha ayrıştırıcı olabileceğini düşünüyorum.” (Ö1)

“Düşünmüyorum. Çünkü bu yine öğrencileri farklılaştırmaya yol açacaktır. Farklı uygulama ya da farklılaşan eğitimden ziyade eğitimde eşitlik olmasını ve Türkiye'nin en ücra köşesindeki öğrenci ile en batıdaki öğrenci arasındaki bu imkan ve materyal eşitsizliklerinin giderilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Ö22)

Çalışmaya katılan öğretmenlerin çok az bir kısmı (n=4) çokkültürlü eğitimin gerekliliğine ilişkin olumsuz görüş belirtmiştir. Öğrencileri ayrıştırabileceği yönünde endişelerini dile getiren öğretmenler daha çok fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasının yeterli olacağı şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Çokkültürlülüğün Eğitime Yansımaları

Bu temaya ilişkin öğretmenlere; “Sizce öğrenme ortamlarındaki farklı kültürlerin varlığı öğretmenin uygulama süreçlerini nasıl etkiler? Öğrencileriniz arasındaki kültürel farklılıkların eğitim uygulamalarında sorunlar yaratacağını düşünüyor musunuz? Neden?” soruları yöneltmiştir. Öğretmenlerin yarısından fazlası (n=18) olumlu bakış açısı sergilerken, yarıya yakını (n=13) olumsuz bakış açısı sergilemiştir. Bu tema çokkültürlü eğitime olumlu bakış açısı ve olumsuz bakış açısı olmak üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Olumlu Bakış Açısı

Çokkültürlülüğün eğitime olumlu yansıtacağı şeklinde görüş belirten öğretmenler, çokkültürlülüğün uygulamada; öğretmeni farklı yöntemler kullanmaya teşvik edeceğini (n=6), öğretmenin kendisini geliştirmesini gerektireceğini (n=5), eğitim ortamını çeşitlendirerek zenginleştireceğini (n=4), öğretmenlerin farklı kültürleri öğrenmesini gerekli kılacağını (n=1) ve öğretmenin daha dinamik olacağını (n=1) belirtmişlerdir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sorun yaratacağını düşünmüyorum aksine yapılan etkinliklerin çeşitleneceğini ve eğitim ortamının zenginleşip çeşitleneceğini düşünüyorum. Farklı yöntem ve teknikler kullanılarak bütün öğrencilere hitap edilen bir ortamın olacağını düşünüyorum.” (Ö17)

“Öğretmenin kendini geliştirmesine sebebiyet verir. Bu da öğretmenin mesleğinde farklı yöntemler ile ilerlemesini sağlar.” (Ö2)

“Bence öğretmeni canlı kılar. Bizlerin bireysel olarak da çocuklarla ilgilenmemiz onları gözlemlememiz gerekiyor. Gelişimlerini takip etmemiz gerekiyor. Bu olumlu bir şey hem öğretmenin yerinde saymaması gerekir kendini geliştirmesi gerekir.” (Ö21)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere çokkültürlü eğitimin; eğitime birçok olumlu yansıtması olacağı söylenebilir. Kültürel farklılıklara duyarlı bir eğitim için öncelikle öğretmenin kültüre duyarlı olması ve farklı kültürleri tanıması, kendini geliştirmesi gerekecek bu da öğretmenin uygulamalarına zenginlik katacak ve süreci sürekli canlı tutacaktır. Farklı yöntem ve teknikler ile süreç çeşitlendirilerek bütün öğrencilere ulaşma şansı dolayısıyla da eğitimde verim artacaktır denebilir.

Olumsuz Bakış Açısı

Çokkültürlülüğün eğitime olumsuz yansıtacağı şeklinde görüş belirten öğretmenler, çokkültürlülüğün uygulamada; öğretmene ekstra iş yükü getireceğini (n=6), öğretmenin daha fazla zaman harcamasını gerektireceğini (n=5), öğrencilerin önyargılarını eğitim ortamına aktarabileceğini (n=3), daha uzun süreli hazırlık ve planlama gerektireceğini (n=2), öğrencilerin farklılıkları kabullenmesi ya da

benimsemesinin zaman alması nedeniyle sınıf atmosferinin olumsuz etkilenebileceğini (n=2), öğrenciler arasındaki olası seviye farklarının öğretmenlerin uygulamalarını zorlaştıracağını (n=1), öğrenci öğretmen iletişimini olumsuz etkileyebileceğini (n=1) ve maliyetin artabileceğini (n=1) belirtmişlerdir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ilgi çekici olanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrenciler arasında mutlaka sorunlar çıkacaktır. Kendinden farklı olanı kabul etmek, benimsemek zaman alacaktır. Bu da sınıf ortamında olumsuz bir atmosferin oluşmasına neden olabilir.” (Ö6)

“Öğretmenin biraz daha fazla çalışması gerekiyor. Öğretmene biraz iş yükü binecek. Öğretmen de sınıfa girdiğinde o kadar kültürü bilmeyebilir. Öncelikle kültürü tanıması gerekiyor. Bunun için de kullanacağı örnekleri bilmesi gerekiyor. Öncelikle öğretmenin kendini hazırlaması gerekiyor. Sadece ders kitabına bağlı kalmaması farklı kaynakları da kullanması gerekiyor.” (Ö13)

“Farklı kültürlere sahip olan toplumlarda eğitim uygulamaları çeşitlilik göstermelidir. Buna paralel olarak öğretmenler de bütün kültürleri yakından tanımaya çaba göstermeli ve bunu eğitim süreçlerinde uygulamalıdır. Süreç, zaman açısından daha uzun ve daha maliyetlidir. Eğitim sistemi çok kültürlü uygulamaya uygun değilse üst ve alt kimlik gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Bu da toplumda ayrışmaya ve çözülmeye neden olur.” (Ö16)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere çokkültürlü eğitimin; eğitime olumsuz yansımaları da olabilir. Öğretmenlerin görüşlerinde de belirttiği gibi fazladan iş yükü ve daha uzun süreli hazırlık ve planlama gerekecek; zaman ve maliyet yönünden sınırlılıkları olabilecektir. Fakat eğitimin tüm bireyler için olduğu düşünülürse uygun öğretmen yaklaşımları ile bu sınırlılıklar en az indirilebilir.

Çokkültürlü Eğitim Uygulamaları

Bu temaya ilişkin öğretmenlere, *“Öğrencilerinizin kültürel dinamiklerini/yapılarını anlamak için neler yapıyorsunuz? Farklı kültürel yapılara (cinsiyet, kültür, etnik kimlik vb.) sahip öğrenciler için ne gibi eğitim uygulamalarına yer veriyorsunuz? Süreci nasıl çeşitlendiriyorsunuz?”* soruları yöneltilmiştir. Öğretmenlerin tamamı (n=28) öğrencilerini tanımak için hangi yollara başvurduklarına ve süreci çeşitlendirirken ne tür uygulamalar yaptıklarına dair görüş belirtmiştir. Bu tema öğrenciyi tanıma ve öğretimi uygulama üzere iki alt temada gruplandırılmıştır.

Öğrenciyi Tanıma

Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde öğrencileri tanımak için; veli ziyaretleri (n=10), öğrencinin kendini özgürce ifade edebileceği ortam ve fırsatı sağlama (n=6), gözlem (n=6), rehberlik servisinden bilgi edinme (n=5), birebir görüşme yapma (n=4), öğrenci tanıma formlarından faydalanma (n=3), soru cevap yöntemini kullanma (n=3), oyun, resim ve drama vb. çalışmalardan faydalanma (n=2), öğrenciyi tanıyan diğer öğretmenlerden bilgi alma (n=2), otobiyografi yazdırma (n=2), öğrenci ile olumlu bir iletişim dili oluşturarak diyalog kurma (n=2), anket (n=2), örnek olaylar (n=1), bilgisayar destekli simülasyonlar (n=1), e-okul bilgileri (n=1), öğrencinin izlediği filmlere, dinlediği müziklere, kendisini ve çevresini nasıl algıladığına bakmak (n=1), öğrenci ile birlikte zaman geçirme (n=1) ve örtük sorular sorma (n=1) gibi yollara başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sınıf içinde onları iyi bir şekilde gözlemlerim ve soru cevap yöntemi ile onlarla konuşarak onları anlamaya çalışırım. Yani yapmam gereken şey gözlem ve soru cevaptır.” (Ö28)

“Öğrenci tanıma formlarına, velilerin vermiş olduğu bilgilere ve gözlemlerime dayanarak çocuğun kültürel yapısını anlamaya çalışırım. Öğrencinin ihtiyacına uygun olan eğitim öğretim model ve tekniklerini (Ör: Drama, istasyon, altı şapka, problem çözme vb.) kullanarak kazanımları edinmesini sağlamaya çalışıyorum.” (Ö4)

“İzlediği filmlere, dinlediği müziklere bakarım. Yemek yeme alışkanlıklarına bakarım. Kendisini nasıl algıladığına öğretmenini nasıl algıladığına bakarım. Devlet, eğitim, öğretim, bilgi, bilim, inanç, gelenek kavramlarını nasıl değerlendirdiğine bakarım. Onunla birlikte zaman geçirmek isterim. Onunla oyun oynamak isterim. Beraber bir şiiri okumak beraber bir roman üzerine konuşmak beraberce bir şeyi eleştirmek... Bazen onun eleştirdiği şeylere, bilerek çocuk haklı bile olsa karşı çıkmak tepkilerini ölçmek bunları yaparım.” (Ö12)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği gibi öğretmenlerin çoğu aile ile iletişim kurmayı önemsemektedir. Öğrenci kendini ifade edebildiği, kabul gördüğü bir ortamda daha rahat edecek ve kendisi olabilecektir. Böyle bir ortamda gözlemlenen öğrencileri tanımak çok daha kolay olacaktır. Aynı zamanda öğretmen görüşlerine göre meslektaşlarla paylaşım/iletişim, öğrenciyi yönlendilecek sorular, öğrenci ile birlikte vakit geçirmek, paylaşımında bulunmak vb. öğrenciyi tanıma yollarındandır.

Öğretimi Uygulama

Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde süreci çeşitlendirmek için başvurdukları uygulamalar; örnekleri (farklı kültürlerden) çeşitlendirme (n=9), farklı yöntem ve teknikler kullanma (n=7), ders içeriğini ve işleyişini video, resim, oyun ve drama gibi farklı yollarla zenginleştirme (n=5), farklı öğrencileri yan yana oturtmak gibi sınıf düzenini ayarlama (n=1), materyalleri çeşitlendirme (n=1), dersi öğrencilerin seviyelerine uygun işleme (n=1), öğrencilerin sürece etkin katılımını sağlama (n=1) ve herkese aynı seviyede eğitim verme (n=1) şeklindedir. Bu durumlara ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Birçok öğrenci farklı yerlerden gelmiş. Mesela Hakkari’den gelmiş öğrenci. Mesela o dersi o yöreye ait bir espriyile dersi bağlayabiliyorum. Veya diğer aşiretler üzerinden bağlayabiliyorum. Bu da öğrencinin ilgisini çekiyor. Köyden gelen çocuklar çok fazla var. Fizik öğretmeniyim. Fizikteki günlük yaşamda karşılaştıkları örneklerini vermeye çalışıyorum. Mesela ders kitabında haciyatmaz geçiyor. Hiçbir öğrenci haciyatmazı bilmiyor. Gondol geçiyor. Çocukların neredeyse hiçbiri lunaparka gidip gondola binmemiş. Bilmiyor. Onun yerinde daha çok günlük yaşamda kendi çevrelerinden örnekler veriyorum. Mesela köyde dere üzerinden kendi gözlemleyebileceği örnekler veriyorum.” (Ö13)

“Farklı kültüre sahip olan Suriyeli çocuklara Türkçe eğitimi verdim. Bu yüzden bu soruya yabancı değilim. Öncelikle Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre olabilmeleri için kültürel etkileşim dinamiklerinin sürekli canlı olmasına önem verdik. Bunun için de özellikle çocukların kültürel değerlerini yakından takip ettik. Ayrıca kültürel etkileşimde iletişim kanallarının açık olmasını ve her iki kültürün de birbirini empati ve hoşgörü ile yaklaşmasını sağladık. Eğitim programları hazırlanırken farklı kaynaklardan yararlandık bunun için de eğitim programına uygun kitaplar, etkinlikler ve materyaller oluşturduk. Eğitim programını her iki kültürün değerlerini hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak çalışmalar gerçekleştirdik.” (Ö16)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği gibi çokkültürlü eğitim uygulamalarında farklı yöntem ve teknikleri kullanmak tüm öğrencileri kazanmak açısından önemlidir. Ders esnasında öğrencinin kültüründen örnekler vermek öğretmen öğrenci arasındaki bağı güçlendirecek, öğrenci aidiyet hissedecektir. Bu yolla öğretmen öğrencisine daha kolay ulaşabilecektir. Akran öğreniminin de eğitimde ne kadar önemli olduğunu düşünürsek farklı özellikte öğrencileri oturma düzeninde yan yana getirmek gibi sınıf düzenini ayarlamak karşılıklı etkileşimi arttıracaktır. Birçok farklı materyal ile süreci zenginleştirerek ve öğrenciyi sürece etkin katarak çokkültürlü eğitim uygulamalarının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Türk Eğitim Sisteminde Çokkültürlü Eğitim ve Öneriler

Bu temaya ilişkin öğretmenlere *“Türk eğitim sisteminin (eğitim programları, ders kitapları, eğitim ortamları, materyaller vb.) farklı kültürel yapıya sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?”* ve *“Türkiye’de çok kültürlü eğitimin gerçekleştirilmesine ilişkin önerileriniz nelerdir?”* soruları yöneltilmiştir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı (n=22) Türk eğitim sisteminin farklı kültürel yapıdaki çocukların ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmişlerdir. Üç öğretmen ihtiyaçları karşıladığı yönünde; yine üç öğretmen de genel olarak yeterli olduğu ama bazı eksikliklerinin de olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan tüm öğretmenlerin bu doğrultuda Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerçekleştirilmesine yönelik önerileri olmuştur.

Çalışmaya katılan öğretmen görüşleri incelendiğinde Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerçekleştirilmesine ilişkin önerileri; kimseyi ötekileştirmeyen kapsayıcı eğitim programı benimsenmeli, tekçi anlayıştan uzaklaşılmalı (n=19), ders kitaplarında çoklu bakış açısı olmalı (n=17), programlar hazırlanırken bölgesel şartlar göz önünde bulundurulmalı (n=12), hizmet içi öğretmen eğitimleri yaygınlaştırılmalı (n=12), programlarda çokkültürlü eğitim uygulamalarına daha çok yer verilmeli (n=7) ve veliler çokkültürlü eğitime dair bilinçlendirilmeli (n=5) şeklindedir. Bu durumlara ilişkin öğretmen önerilerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Bir kere kesinlikle bölgesel farklılıklar göz önüne alınmalı. Bunun için belki öğretmenlere hizmet içi eğitimler yapılabilir. Programlarla ilgili belki ciddi bir çalışma yapılabilir, bize tek tip bir program gönderdiği zaman biz bunu uygulama aşamasında sıkıntı yaşıyoruz. Bizim esnetmemize izin verilirse en azından biz daha başarılı olabiliriz diye düşünüyorum çünkü hiçbir şehirde hiçbir okul tek tip aynı değil. Hiçbir okul birbiri ile aynı değil, hiçbir öğrencimiz birbiri ile aynı değil. Biz sıkıntı yaşıyoruz o yüzden.” (Ö14)

“Ders plan ve programlarıyla bunlarla ilgili etkinlik konulmalıdır. Derslerde vermek zor, çünkü süreler sınırlı. Bunun yanında ulusal anlamda büyük ya da yerel üniversiteler bu konuda

sempozyum, konferans, bildiriler yapılabilir. Bir de sadece üniversitelerde bilimsel tarzda değil ama bunları toplumsal bazda ele almak olabilir. Örneğin; biz sadece öğretmen ve öğrencilere dönük çalışmalar yapıyoruz ama velilere dönük hiçbir çalışma yok. Velilere dönük çalışmalar bence daha etkili olacaktır. Çünkü çokkültürlülük özellikle velileri ilgilendiriyor. Onların entegrasyonu önemli.” (Ö15)

“Ders kitaplarına bakılınca etkinliklerin ya da okuma parçalarının içinde daha fazla farklı kültürlere yer verilebilir. Ya da o kültürleri tanıtmaya dair; geleneklerine, dini yapılarına ya da sanat anlayışlarına da ders kitaplarında yer verilebilir.” (Ö25)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenlerin mevcut duruma yönelik gördükleri eksiklikler üzerinden önerileri olmuştur. Öğretmenler eğitim sisteminin tekçi anlayıştan uzaklaşarak tüm farklılıkları içermesi, tüm öğrencileri kapsamı gerektiğini vurgulamışlardır. Ders kitaplarının da yine tek bir kültüre ve anlayışa dayanmaması gerektiği belirtilmiş, öğretmenlerin eğitimlerinin de değerli görüldüğü anlaşılmıştır. Programların bölge ihtiyaçlarını karşılayacak yönde olması ve farklı kültürleri içeren uygulamaların artırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerçekleştirilmesine yönelik diğer önerileri; açık görüşlü, farklılıklara saygılı öğretmenler yetiştirilmeli (n=4), farklılıklara hitap eden esnek program olmalı (n=4), yurt içinde ve yurt dışında geziler düzenlenmeli, ders dışı etkinlikler artırılmalı (n=4), öğretmenlerin materyallere kolaylıkla ulaşması sağlanmalı (n=3), okulların fiziki olanakları geliştirilmeli (n=3), eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına çok kültürlü eğitim ile ilgili bilgi verilmeli (n=3), öğretmenler ve tüm idari kadro çok kültürlü eğitim ile ilgili bilgi ve empati sahibi olmalı (n=2), öğretmenler süreçte farklılıklara hitap edecek alternatifleri kullanmakla beraber milli birlik bilinci oluşturmayı da kendilerine amaç edinmeli (n=2), farklılıklara saygı duyan ve farklılıkların varlığını kabul eden bir arada yaşamaya istekli bir toplum algısı oluşturulmalı (n=2), sivil toplum kuruluşları ile ortak yürütülebilecek farkındalık çalışmaları yapılmalı (n=2), öğrenci değişim programları gibi uygulamalarla öğrencilerin farklı yerleri gezip görmeleri sağlanmalı (n=2), anadilde eğitim anayasal düzlemde güvence altına alınmalı (n=2), kültürel çeşitliliğe yönelik etkinlik planları ve farklılaştırılmış öğrenme süreci içeren öğretmen kılavuzları hazırlanabilir (n=1) şeklindedir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkarılara aşağıda yer verilmiştir.

“Öncelikle müfredatın daha esnek bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Tüm öğretmen ve idari kadronun çokkültürlü eğitim ile ilgili bilgi sahibi olması ayrıca empati sahibi olmaları gerekmektedir. Farklılıklara sahip kişilere yönelik alternatifleri içermelidir. Tek bir grubu veya kültürü desteklemek olarak algılanmamalıdır. Tüm bunların yanı sıra milli birlik oluşturmayı da kendine amaç edinmelidir.” (Ö3)

“Eğitim programları geliştirilebilir. Hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması olabilir. Bu konuda toplumsal farkındalık yaratmak için çeşitli faaliyet ve etkinlikler düzenlenebilir. STK ları ile ortak çalışmalar yürütülebilir.” (Ö7)

“Öncelikle müfredatın tekçilikten uzaklaşması gerekmektedir. Anadilde eğitimin bir hak olduğu vurgulanıp anayasal güvenceye alınmalı. Öğretmenlerin materyallere kolaylıkla ulaşması sağlanmalı.” (Ö16)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenlerin beklentileri ve önerileri genel olarak herkesi kapsayan bir anlayışı içermektedir. Getirdikleri öneriler incelendiğinde toplum ve tek tek bireylerin gelişimine önem verdikleri; herkesi kucaklayan bir yaklaşım içinde oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin var olan eğitim sistemi içinde eksik gördüğü yanlara dair önerilerinin farklılıklara dair olumlu algı oluşturma temeline dayandığı da görülmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik algıları farklı kültür, din, dil ve ırk kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunların dışında sayıca az da olsa mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, düşünce yapısı gibi birçok farklılığın da sınıf ortamında bulunabileceği ve bulunması gerektiği yönünde fikirler olduğu da görülmüştür. Öğretmenlerin belirtilen özellikler bakımından farklılıkların bir arada olduğu, öğrencilerin birlikte ve birbirlerinden öğrendikleri bir eğitim yaklaşımını çokkültürlü eğitim olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Başarır, Sarı ve Çetin’in (2014) araştırmasında öğretmenler çokkültürlü eğitimi ırk, etnisite, dil, din ve sosyal sınıf boyutları ile algılayan; cinsiyet, yaş, cinsel yönelim, engelli olma gibi durumları çokkültürlülük kapsamında düşünmedikleri belirtilmiştir. Aslan’ın (2017) çalışmasında da çokkültürlü eğitime yönelik algının, farklı sosyo ekonomik düzeyde, farklı inanca ve farklı ırka sahip bireylere verilen eğitim şeklinde olduğu

görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi daha çok kültür ve kültürün bileşenleri ile ilişkilendirdikleri söylenebilir.

Tüm öğretmenler, çokkültürlü eğitimi öğrenciler açısından faydalı bulduklarını, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu da sınıf ortamında farklı kültürlerin varlığını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler çokkültürlü bir eğitimin öğrencilerin empati yeteneğini geliştireceğini, farklı bakış açıları kazandıracaklarını, karşılıklı saygı ve hoşgörüyü arttıracaklarını ve birbirlerinden öğrenecekleri çok şey olduğunu düşünmektedirler. Kültürel farklılıklara duyarlı bir eğitim ve eğitim ortamının bireyi çok yönlü olarak geliştireceğini düşünen öğretmenler, toplumsal faydalardan da bahsetmişlerdir. Bu tür bir eğitimin toplumdaki şiddeti azalmak için bir çözüm yolu olabileceğinden toplumun adalet ve eşitlik hislerini geliştirmeye kadar faydaları olacağını düşünmektedirler. Benzer olarak; Başarır, Sarı ve Çetin'in (2014) çalışmasında öğretmenler çokkültürlü eğitimin faydalarını; hoşgörü gelişimi, farklı kültürleri tanıma, farklı bakış açıları edinme, empati, uyum kabiliyeti ve yansıtıcı düşünme yeteneğinde gelişme ve güdülenmeyi arttırma şeklinde belirtmişlerdir. Taştekin ve diğerlerinin (2016) çalışmalarında öğretmenlerin; çokkültürlü eğitimin avantajları olarak saygı, sevgi, birey olma, uyum sağlama ve farklı kültürleri bilme kabul etmeyi gördükleri belirtilmiştir. Aydın'a göre (2013) ise çokkültürlü eğitim önyargıları, ırkçılığı engellemede, farklı yapıdaki toplulukların bir arada yaşamasında ve etkileşim kurabilmelerinde, kültürler arası karşılıklı hoşgörüyü sağlamada faydalıdır. Bu durumda öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin olumlu ve yapıcı bir algıya sahip oldukları düşünülebilir.

Bu araştırmaya katılan tüm öğretmenler çokkültürlü eğitimi daha çok faydalı görmekle birlikte bazı sınırlılıklarının olabileceğini de belirtmişlerdir. Her öğrenci kendi büyüdüğü çevreden aldıklarını eğitim ortamına bir şekilde aktarır. Aileden, medyadan, arkadaşlarından vb. edindiği önyargılarını eğitim ortamına yansıtması kutuplaşmalara, gruplaşmalara yol açabilir. Bu da sınıf içi çatışmalara yol açabilir. Azınlıkta kalan farklı olarak nitelendirilen çocuklar dışlanabilir ya da birbirlerini kabullenmekte güçlük yaşayabilirler. Bu tür sınırlılıkların olabileceğini belirten çoğu öğretmen aynı zamanda bunların giderilebilmesi için de çözümü yine öğretmende bulduklarını belirtmişlerdir. Eğitim öğretimin başlarında birtakım sorunlara neden olsa da uygun ve bilinçli öğretmen yaklaşımlarının bu sorunları çözeceğini, sınırlılıklara neden olsa da olması gerekenin çokkültürlü bir eğitim olduğu yönünde görüşler belirtmişlerdir. Benzer olarak Başarır, Sarı ve Çetin'in (2014) çalışmasında da çokkültürlü eğitimin sınırlılığı; uyum problemi, kompleks oluşumu ve dışlanma olarak belirtilmiştir. Taştekin ve diğerlerinin (2016) çalışmasında ise bunlardan farklı olarak çokkültürlü eğitimin yaşam koşullarından kaynaklanabilecek dezavantajları üzerinde durulmuştur. Sosyo ekonomik düzeyi düşük olan velilerin çokkültürlü eğitime önyargılı olabileceği, bunun hem eğitim ortamını hem de öğretmen tutumlarını olumsuz etkileyebileceği şeklinde öğretmen görüşleri elde edilmiştir. Aslan'ın (2017) çalışmasında da öğretmenler, değerlerin kazandırılması yönünde çokkültürlü eğitimin avantajlı olacağını fakat öğrencilerin birbirlerine karşı önyargılarının olmasının da sınırlılık yaratacağını belirtmiştir. Başbay ve Bektaş'ın (2009) çalışmasında da çokkültürlü eğitime dair karşı görüşlerin bulunduğu belirtilmiştir. Toplumsal bütünlüğe zarar verebileceği yönünde anlayışlar sınırlılık olarak görülürken; farklı bireylerin ait olduğu kültürlerin değerlerini önemsemenin kültürel zenginlikleri koruyacağı yönünde yararları olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu çokkültürlü eğitimi gerekli görmektedir. Çokkültürlü eğitimi gerekli gören öğretmenlerin bütün öğrencilere hitap edebilme, hiçbir öğrencinin dışlanmış hissetmemesi, kültürel asimilasyonun yaşanmaması, ön yargıları kırabilme gibi gerekçeler sundukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin bireyin ve toplumun olumlu gelişimi için çokkültürlü eğitimden yana oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan sadece dört öğretmenin çokkültürlü eğitimin öğrencileri ayrıştırabileceği yönünde endişelerini dile getirdikleri belirlenmiştir. Aydın ve Kaya'ya göre (2014) çokkültürlü eğitimin gerekliliği üç maddede açıklanabilir. Birinci olarak çokkültürlü bir eğitim farklı kültürel yapıdaki öğrenciler arasında arkadaşlık duygusunu geliştirir ve toplumların insan hakları kavramlarını içselleştirmesine yardımcı olur. İkinci olarak ise farklı unsurları bir arada barındıran toplumlarda anlaşmazlıkların giderilmesine katkıda bulunur. Üçüncü olarak da çok kültürlü toplumlara ve ülkelere, farklı kültürlerin doğru entegrasyonunu sunacağı için çokkültürlü eğitime ihtiyaç vardır. Acar Çiftçi ve Aydın'ın (2014) Türkiye'de çokkültürlü eğitimin gerekliliğini inceledikleri çalışmasında; Türkiye'nin farklı birçok kültürü içinde barındırdığından, verilecek çokkültürlü bir eğitimin çocukların çokkültürlü dünyadaki başarı ve uyumlarını arttıracakları belirtilmiştir. Demokratik ve birbirine sıkı sıkıya bağlı bir toplumun bu şekilde oluşabileceği bu nedenle çokkültürlü bir eğitimin gerekli olduğu birçok farklı açıdan ele alınmıştır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin en önemli amacı öğrencileri hayata hazırlamak

ve erdemli insanlar yetiştirmektir. Kimseyi ötekileştirmeyen, her bireyi insan olarak değerli gören ve tüm öğrencileri kazanmak isteyen bir eğitim için çokkültürlü eğitim bir gereklilik halini almak durumundadır. Bütün öğrencilerine hitap etmek isteyen, kimseyi dışarda, dışlanmış bırakmak istemeyen, öğrencisini her açıdan geliştirmek ve ona rehber, yol gösterici olmak isteyen bir öğretmen için çokkültürlü eğitim güçlü bir alternatiftir. Dünya artık tekçi bir yapıdan çok uzak bir yöne doğru gitmektedir. Kimse ile etkileşime geçmeyen hiçbir farklılığı içinde barındırmayan bir toplum neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu nedenle herkesi kapsayan ve her kesimi, farklı her kültürü değerli kılan, bunu doğal akışında kabullenen bir toplum algısı barış ve huzur içinde yaşayabilen bireyler sayesinde oluşabilir. Bu bireyleri yetiştirmek de ana fikri farklılıklara saygı olan ve kültürel farklılıklara değer veren bir eğitim ile mümkündür. Bütün bu gerekçeler çokkültürlü eğitimi günümüz için önemli bir alternatif haline getirmiş, gerekliliğini arttırmıştır.

Çokkültürlü eğitim ortamı doğal olarak birçok farklılığı içinde barındıracağı için öğretmenin de tek düze bir eğitim anlayışına sahip olmaması gerekir. Çalışmaya katılan öğretmenler böyle bir ortamın öğretmeni farklı yöntem ve teknikler kullanmaya yönlendireceğini bunun da öğretmenin kendisini geliştirmesine vesile olacağını belirtmişlerdir. Öğretmen öğrencisine ulaşabilmek için farklı kültürleri öğrenmek durumunda kalacak bu da öğrenci ile arasındaki bağı güçlendirecektir. Sürekli bir gelişim içinde olmak durumunda kalan öğretmenin, iş yükü ve eğitim öğretime hazırlık, planlama süresi artsa da bunun öğretmeni daha dinamik kılacağı belirtilmiştir. Öğretmenlerin genellikle olumlu bakış açısına sahip oldukları söylenebilir. Olumsuzluk olarak gördükleri durumların da doğal olduğu ve doğru öğretmen yaklaşımları ile üstesinden gelinebileceği belirtilmiştir. Başbay ve Bektaş'a (2009) göre farklı kültürlerin bir arada bulunduğu sınıflarda öğretmenin, kültürler hakkında bilgi sahibi olması, her kültüre değer vermesi ve öğretim ortamını farklı kültürel öğeleri kullanarak zenginleştirilmesi ve farklı stratejileri işe koşması mesleki yeterlilik olarak değerlendirilir. Öğretmen, farklılıkları üstesinden gelmesi gereken bir sorun olarak görmek yerine, farkındalık yaratacak bir yaklaşım sergilemeli ve her öğrenci sınıfta kendini yansıtabilecek atmosferi bulmalıdır. Ünlü ve Örtün'ün (2013) öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada da bu çalışmada olduğu gibi çokkültürlü eğitime karşı öğretmen adaylarının hem olumlu hem de olumsuz tutumlara sahip olduğu görülmüştür.

Çalışmaya katılan öğretmenler çokkültürlü eğitim uygulamalarında öğrenciyi nasıl tanıdıklarına ve uygulamalarını nasıl çeşitlendirdiklerine değinmişlerdir. Öğretmenlerin çoğu öğrenciyi tanımak için en önemli yolu aileler ile iletişim kurmak olarak görmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenler, öğrenciyi tanımak için öğrencinin kendini özgürce ifade edebileceği ortam ve fırsatı sağlama, gözlem, rehberlik servisinden bilgi edinme, birebir görüşme yapma, öğrenci tanıma formlarından faydalanma, soru cevap yöntemini kullanma, oyun, resim ve drama çalışmaları yapma ve öğrenciyi tanıyan meslektaşları ile bilgi alışverişi yapma gibi yollara başvurduklarını belirtmişlerdir. Benzer olarak, Başbay ve Bektaş (2009) da çalışmalarında öğretmenlerin, öğrencileri tanımak ve öğrenci davranışlarını doğru anlayabilmek için ev ortamlarının bilinmesi gerektiğini; bunun için ev ziyaretleri ve aile görüşmelerinin yapılması, o kültürü tanıyan kişilerden görüş alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencinin yaşam alanını görmek hem onu daha iyi tanımayı sağlayacak hem de öğrenci ile öğretmen arasındaki bağ güçlenecektir. Veli ziyaretleri ile öğrenci önemsendiğini ve değer gördüğünü hissedecek öğretmenine yaklaşımı ve kendini ifade edişi olumlu yönde değişecektir. Öğrenci eğitim ortamında kendini rahat ifade edebildiğinde, anlaşılacağını ve eleştirilmeyeceğini bildiğinde kendisi olabilir ve eksik yanlarını geliştirme fırsatı yakalayabilir. Kendini olduğu gibi yansıtan bireyleri gözlemlenmek de öğretmene, öğrenciyi tanımak için doğru anektodlar sunar. Öğretmenler ve rehberlik servisi ile kurulacak doğru paylaşımlar ve iletişim de öğrencileri tanımak için öğretmenlere yardımcı olacak diğer unsurlardır. Özetle öğretmenler, öğrencilerini tanımaya önem vermekte süreci çeşitlendirmek için bunu bir ölçüt olarak görmektedirler.

Çalışmaya katılan öğretmenler, öğrencilerindeki farklılıkları tanıdıktan sonra uygulamalarını öğrenciye göre ve onların seviyesinde tutacaklarını belirtmektedirler. Kendi çevresinden ve bildiklerinden örneklerle karşılaşan bir öğrenci öğrendiklerini ön öğrenmeleri ile birleştirebilecek ve dolayısıyla daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştirecektir. Bu nedenle öğretmenler uygulamalarını çeşitlendirmede farklı kültürlerden örnekler vermeye önem verdiklerini belirtmişlerdir. Örnekleri çeşitlendirmenin yanı sıra farklı yöntem ve teknikler kullanmak; ders içeriğini farklı öğretim materyalleri ile desteklemek de bütün öğrencileri sürece etkin katabilmek için güçlü bir uygulamadır. Öğrencilerin bilişsel seviyeleri farklı olabileceği için bu şekilde farklı uygulamalar ile bütün öğrencilere hitap edebilmenin önü açılacaktır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu; her öğrenciye hitap edebilmek ve öğrencinin sınıf ortamına aidiyetini sağlamak için her kültürden esintiler ile derslerini işlemek yönünde görüş belirttikleri

söylenbilir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik süreci çeşitlendirmek için örnekleri farklı kültürlerden çeşitlendirme, farklı yöntem ve teknikler kullanma, ders içeriğini ve işleyişini video, resim, oyun ve drama gibi farklı yollarla zenginleştirme gibi uygulamalar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Aslan'ın (2017) çalışmasında öğretmenler çokkültürlü eğitimi uygularken öğrenci merkezli uygulamalara başvurduklarını ve öğrenci merkezli uygulamalardan da en çok örnek olay yöntemini kullandıklarını belirtilmişlerdir. Aynı çalışmada öğretmenler ayrıca drama, oyun, tartışma, soru cevap gibi yöntemler kullandıklarını da belirtmişlerdir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı mevcut eğitim sisteminin kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmadığını düşünmektedirler. Mevcut sistemin yetersiz ve eksik yanlarının giderilebilmesi için önerilerde bulunan öğretmenler en çok eğitimin tekçi anlayış ve bakış açısından uzaklaşması, tüm öğrencileri ve ihtiyaçlarını kapsayacak yönde geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğretmenler eğitim programlarının, ders kitaplarının kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı, hâkim kültürün ağırlıkta olduğu, farklılıkların ihmal edildiği bir eğitim sisteminin yeterli olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu nedenle kimsenin ötekileştirilmediği, kendini dışlanmış hissetmeyeceği kapsayıcı bir eğitim programı önermektedirler. Ayrıca ders kitaplarındaki etkinlik ve örneklerin farklı kültürlerden öğrencileri de kapsamaması gerektiği belirtilmiştir. Programlarda belirtilen süre zarfında içeriğin uygulanabilir olması için bölgesel farklılıkları dikkate alarak programların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Her bölgenin kendi içinde dahi birçok farklılık barındırdığını düşünürsek merkezi, tekçi bir anlayışla hazırlanan bir eğitim programı ihtiyaçları karşılamada tam anlamıyla yeterli olmayabilir. Bu nedenle öğretmenler gerektiğinde bölge ve okul şartlarına uygun; esnetebilecekleri, kendi ihtiyaçlarını sürece dâhil edebilecekleri esnek programlar önermektedir. Özetle programların çokkültürlü eğitim uygulamalarına daha çok yer vermesi, bu yönde düzeltilmesi ve geliştirilmesine dair öneriler getirilmiştir. Benzer olarak Aslan'ın (2017) çalışmasında da öğretmenler öğretim programının, kazanımların ve ders içeriklerinin farklı kültürel yapıları karşılamada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen eğitimlerinin önemine de sıklıkla değinilmiştir. Öğretmen yetiştirme programlarının çokkültürlü bir anlayışa sahip olması, aday öğretmenlerin çokkültürlü ortamlarda staj görebilmeleri ya da çokkültürlü anlayışa ait derslerin programda yer alması gibi eğitim süreçlerinin bu anlayışla düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Açık görüşlü, hoşgörülü ve demokratik öğretmenlerin farklı kültürel yapılara sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada ve eğitimde verimi yükseltmede gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenler yetiştirilirken ve hizmet içi eğitimleri planlanırken alacakları çokkültürlü eğitim önemli görülmektedir. Acar Çiftçi ve Aydın'nın (2014) Türkiye'de çokkültürlü eğitimin gerekliliğini araştırdıkları çalışmalarında da benzer konular üzerinde durulmuştur ve Türkiye'de çokkültürlü eğitimin gerçekleşmesi için gerekenleri üç maddede belirtmişlerdir: Yasal düzenlemeler yapılması, öğretmen yetiştirme programlarının çokkültürlü olması, hâlihazırda görevde olan öğretmenler için de hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi ve var olan eğitim programlarının çokkültürlü eğitim programlarına dönüştürülmesi. Bu nedenle çokkültürlü eğitimin uygulamada karşılığının olabilmesi için öğretmenlerin bu anlayışa sahip olması oldukça önemlidir.

Öğretmenler öğrencilerin sadece akademik kazanımları dışında ders dışı faaliyetler ile edinecekleri yaşam becerilerini de değerli görmektedirler. Yurt dışına öğrenci göndermek, geziler düzenlemek, sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütmek gibi ders dışı faaliyetlerin öğrencilerin deneyimlerini arttıracak ve farklı durumlara kolay adapte olabilmelerini sağlayacağı yönünde de önerilerde bulunmuşlardır. Genel olarak tüm öğretmenler var olan sistemin çokkültürlü eğitime yaklaştırılabilmesi için öğrenci ihtiyaçlarını temele alan önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmen önerilerinden ve araştırmada elde edilen sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Bu araştırmada ve alanyazındaki benzer çalışmalarda çokkültürlü eğitime dair öğretmen algılarının; cinsel yönelim, yaş, sosyal sınıf ve engelli olma boyutları kapsamında düşünülmediği ya da çok az görüş alındığı; bu bağlamda eksiklik olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu boyutları kapsayan farklı araştırmalar önerilmektedir. Çünkü doğru algılanmayan bir kavramın doğru uygulanması söz konusu olamaz.

2. Öğretmen yetiştiren programlara çokkültürlü eğitime dair anlayışın yerleştirilmesi için üniversitelerde buna yönelik dersler konulabilir; özellikle de öğretmenler uygulamada, stajda farklı kültürel yapıya sahip okullarda deneyim kazandırılabilir.

3. Çalışmaya katılan öğretmenlerin de belirttiği gibi eğitim programlarının farklı kültürel yapıdaki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak yönde revize edilmesi gerekmektedir. Bölge ihtiyaçlarının öğretmenler tarafından programlara dahil edilebileceği esnek programlar geliştirilebilir.

4. Alanyazında öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve akademisyenlerin görüşlerine başvuru yapılan çalışmalar bulunmakla beraber, katılımcılardan öneri geliştirmelerini isteyen çok az çalışmaya rastlanılmıştır. Eğitim sisteminin eksikliklerini en iyi uygulayıcıların tespit edebileceği düşünüldüğünde, öğretmenlerin ve üniversitelerin bu konudaki görüşleri oldukça önemlidir. Bu nedenle öğretmen görüşlerine başvuru yapılan daha çok çalışma yapılması önerilmektedir.

5. Çalışma boyunca öğretmenlerin, çokkültürlü eğitim hakkında eksik bilgilere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Hizmetiçi eğitim programları ve üniversiteler ile işbirliği yapılarak düzenlenecek eğitimler yoluyla öğretmenlerin bu konudaki kavram yanılgıları ve varsa önyargıları düzeltilebilir.

Yazarlık Katkısı

Tüm yazarlar makaleye eşit bir şekilde katkı sunmuştur.

Etik Kurul Beyanı

Kurul Adı : Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Karar Tarihi : 12/01/2021

Belge Numarası: 3638

KAYNAKÇA

- Acar Çiftçi, Y. & Aydın, H. (2014). Türkiye'de Çokkültürlü Eğitimin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(33), 197-218.
- Akyol, C. & Kızıltan, Ö. (2019). Öğretmen Adaylarının Kültür Kavramına İlişkin Metaforları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 937-961.
- Aslan, M. & Kozikoğlu, İ. (2017). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumları: Van İli Örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(31), 729-737.
- Aslan, S. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çok Kültürlü Eğitim ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 231-253.
- Aydın, H. & Kaya, İ. (2014). *Çoğulculuk Çokkültürlü Eğitim ve Çokdilli Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, H. (2013). *Dünyada ve Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim Tartışmaları ve Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Başarı, F., Sarı, M. & Çetin, A. (2014). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim Algılarının İncelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 91-110.
- Başbay, A. & Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(152), 30-43.
- Bulut, C. & Başbay, A. (2014). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Yeterlik Algılarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 957-978.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. & Turner, L. A. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*. (Çeviren: A. Aypay) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cırık, İ. (2008). Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(34), 27-40.
- Demircioğlu, E. & Özdemir, M. (2014). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 211-232.
- Gay, G. (1994). A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education. 12 Kasım 2020 tarihinde <https://eric.ed.gov/?id=ED378287> adresinden 12.11. 2020 tarihinde erişildi.
- Gay, G. (2014). *Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim: Teori, Araştırma ve Uygulama*. (H. Aydın, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kılıç, E. & Polat, İ. (2013). Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 352-372.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

-
- Özdemir, M. & Dil, K. (2013). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumları: Çankırı İli Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 215-232.
- Sharma, S. (2005). Multicultural Education: Teachers Perceptions And Preparation. *Journal of College Teaching & Learning*, 2(5), 53-64.
- Taştekin, E., Bozkurt Yükçü, Ş., İzoğlu, A., Güngör, İ., Işık Uslu, A. & Demircioğlu, H. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının ve Algılarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-20.
- Ünlü, İ. & Örtten, H. (2013). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitime Yönelik Algılarının İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(21), 287-302.
- Yazıcı, S., Başol, G. & Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutumları: Bir Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(37), 229-242.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. & Altun Yılmaz, S. (2012). Çokkültürlülük Projesi: E Twinning Uygulamalarına İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(8), 120- 132.
-